

Magyar hatás a román állameszme fejlődésére.

Irta : Dr. Márki Sándor.

Dr. IORGA MIKLÓS bukaresti egyetemi tanár Petermann Mitteilungenében (1915. év, 260—263. l.) a román állameszme fejlődéséről értekezik. Cikkét, melyet a háborús viszonyok közt csak a napokban olvashattam, azzal az érdeklődéssel kell fogadnunk, melyet ennek az európai hírű tudósnek minden tanulmánya megérdemel; de azzal az óvatossággal is, melyet Iorgának nem ritkán a történelmi tárgyiasság rovására megnyilatkozó erős nemzeti érzése tesz ajánlatossá.

Hiszen mindjárt az I. pontban szól román vajdákról és kenézekről, akik közül egyesek már a X. és XI. században áldozatai lettek az új magyar államnak. Maga is merész állításnak tartaná, hogy ilyenek már akkor mindenütt lettek volna a román lakosságú területeken, ahová a Tisza balpartját is számítja; de valószínűnek tartja, hogy az Olt folyó mellékén, továbbá Erdélyben és Máramaros hegységeiben működtek. Hiszen, úgymond, „auch als königliches Land, nach Stefan dem Heiligen, mit königlichen Burgen und einem vom König mit Ländereien beschenkten Bischof in Karlsburg (!), bewahrte die Transylvania ihren Woiwoden nach althergebrachter Sitte.“ Román vajdák utódainak mondja a szolnoki és máramarosi főispánokat, sőt a székelyek és szászok székeiben (Stühle, t. i. Richterstühle) is a román iudicatus nyomait sejtí.

Ezzel szemben a román kérdéssel foglalkozó modern magyar tudósok HUNFALVY PÁL-tól kezdve KARÁCSONYI JÁNOS-ig az utóbbi negyven év alatt nagy tudományos apparátussal és egyre fokozódó tárgyiassággal mutatták ki, hogy románok 1182 előtt *nem* laktak a Duna balpartján; tehát nemcsak Magyarországon, hanem a modern Románia területén sem éltek. ANONYMUS (Béla király névtelen jegyzője) ugyan említi őket, de Karácsonyi a „Turul“ genealogiai folyóiratban (1909) bebizonyította, hogy ennek 1200 táján írt krónikájába az erdélyi románokról szóló részt csak 1280 táján toldották be. A románok régi ittlakásáról szóló 1231-i oklevél pedig 1760-ban s az 1366. évi 1830 táján készült hamisítvány. ROGERIUS váradi kanonok, ki 1241-ben a tatárjárás idején Erdélyen kelettől

nyugatig gyalog bújdosott végig. nagyon érdekes memoirejában (Carmen miserabile) említi magyart, németet, kúnt, tatárt, de semmit sem szól a románokról, akikkel pedig, mint olasz, legkönnyebben megértethette volna magát.

A mai Románia területének nagy részén IV. Béla trónraléptekor alakult Cumaniát IV. Béla mindjárt trónralépte (1235) után mint kún királyságot tette hűbértartománnyá s a kúnokon később felülkerekedett románság mint adott körülményt fogadta s általában tiszteletben is tartotta ezt a hűbéri viszonyt. Ez a felülkerekedés a kúnoknak a tatárjárásban való nagy veszedelme után történt meg s a román betelepedés Magyarországon is csak akkor és királyi kedvezményekkel öltött nagyobb arányokat. Azonban pl. Hunyadmegyében, hol most a lakosságnak 80%-a oláh, ez a betelepedés csak 1290 táján indult meg. Egyáltalán a hunyadi és a máramarosi oláh elem története, amelyet Csánki Dezső alapos és beható tanulmányaiból ismerünk, erős cáfolata a XIII. század előtti benlakásnak; sőt Csánkinak igazán sine ira et studio írt, még csak nem is stilizált és a sok ezer oklevélre legszárazabban hivatkozó négykötetes nagy történelmi földrajza (Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában) a mainál még a XV. század derekán is sokkal esekélyebbnak mutatja az oláhság magyarországi elterjedését. A Kárpátokon át esőndesen bevándorló pásztornép majdnem mindenütt a királyi és kincstári birtokokon telepedett le; s ez az egyik oka, hogy századokon át nem mint politikai, hanem csak mint gazdasági tényező jött számba. Az Anjouk kora óta Beregben, Máramarosban feltűnő oláh (vlach) vajdák sem politikai, hanem gazdasági tisztviselők, akik földesuraiknak, legtöbbször magának a királyi kincstárnak gazdasági érdekeit képviselik. Az 1579—1647 közt hozott erdélyi törvények többször csak mint jövevényeket, nomádokat emlegetik őket, amit nem tettek volna, ha valóban olyan autochtonoknak ismerik el őket, mint ahogy azt az irodalomban AENEAS SYLVIUS vagy BONFINIUS már Mátyás király korában, a XV. század második felében hirdették. Politikai tekintetben a középkori oláhságnak Magyarországon csak a politikai intézményekhez való alkalmazkodás lehetett a feladata. Amit XÉNOPOL, DENUSLANU, IORGA, URECHIA stb. az oláhságnak magyarországi külön politikai, katonai és jogi szervezetéről, vagy inkább az ezeknek visszaszerzésére való törekvéseiről beszélnek, mint historikum valóban nem bizonyítható. Pedig ezeket a jogokat a középkori magyarságnak minden más beköltöző nem-

zetiséggel (elsősorban az erdélyi szászokkal) szemben már Szent István törvényei óta gyakorolt méltányosságánál fogva épp úgy megőrizhették volna, mint néprajzi tulajdonságaikat, melyeknek századok óta érintetlen voltát legújabban MOLDOVÁN GERGELY, a román nyelv és irodalom egyetemi tanára, vonzóan és alaposan vázolta a magyarországi románokról írt nagy könyvében (1913).

A II. pontban IORGA úr azt állítja, hogy a hunyadmegyei Hátszeg vidéke 1250 táján már egyesült Kisoláhországgal s gyanítja, hogy 1300 táján a Déli-Kárpátoknak északi lejtősei is Oláhországhoz tartoztak. Ez összefügg azzal a régibb román történetírásban közkeletű, de HASDEU által is megcáfolt hittel, hogy Oláhországot voltaképpen Radu Negru, Fogaras állítólagos vajdája alapította volna. Míg azonban Hasdeu valószínűnek tartotta, hogy 1160—70 közt Fogaras földje (a róla nevezett havasok északi lejtője) már a Bassarabaké, HUNFALVY PÁL kimutatta, hogy románok laktak ugyan már 1223 előtt is ezen a tájon, azonban II. Endre király akkor valami okból eltávolította őket és csak fia, IV. Béla nyitotta meg előttük újra a betelepülés lehetőségét. Még a XIV. század közepén is új telepítésnek, nova plantationak nevezik Fogaras földjét. Iorga maga is nehéz feladatnak tartotta, hogy Bassarab oláh vajda, ki 1330-ban „a magyaroktól független lett“, *minden románon* és az egész román területen mint fejedelem uralkodjék.

Bassarab Sándor valóban független lett, de amint hézag Iorga úr tanulmányában a magyar fenhatóság kezdetének, úgy hézag annak elhallgatása is, hogy Vlaicu vagy Layko fejedelem, saját oklevele szerint, 1369-ben már megint „*Istennek és a magyar királynak kegyelméből*“ volt havasalföldi vajda.

A mai Romániának Magyarországtól keletre levő része is magyar fenhatóság alatt volt már a tatárjárás előtt, amikor rajta a magyar királyok mint Cumania királyai uralkodtak; hiszen a kúnység zászlaja a magyar király koronáztatásakor még mostan is az ország és a tartományok zászlai közt lobog. Maga Iorga úr is kiemeli, hogy „zwischen den Karpathen und dem Serethfluss und auch im Gebiet der Prahova, des Buzau, hatten die Ungarn Ludwigs des Grossen festen Fuss gefasst“, sőt Lajos 1358-ban a Brassóból Brailába vezető utat is Magyarországhoz tartozónak tekintette. Moldva, melyet 1360 táján a Máramarosból kivándorló Bogdan vajda alapított, az új hazában a magyar intézményeket utánozta s Baia környékén, hol Iorga úr szerint Dragos máramarosi vajda

mint magyar hűbéres telepedett le, Mátyás király egy ütközet után Nagy István fejedelmet még 1467-ben is hűségnyilatkozatra bírta; aminek különben nem volt súlya, mert a moldvaiak sem a magyaroknak, sem a lengyeleknek nem akartak meghódolni, hanem függetlenül élni. Zsigmond király idejében Moldva és Oláhország egészben véve a lengyeleké volt, azonban Albert magyar király (1438—9) helyreállította a függő viszonyt, melyben a két ország a török hódítás koráig meg is maradt.

Mivel Moldva és Oláhország közt a határok ingadoztak, Iorga úr a III. pontban megjegyzi, hogy a Kárpátokon túl (t. i. Erdélyben) lakó románoknak az argesi fejedelmi ház alatt való egyesítésére gondolni „többé“ nem lehetett. A románoknak kettészakadva kellett élniök; de az oláhországiak — úgymond — csak *látszólag* mondtak le a magyar királyok alá vetett törzsrokonaiik egyesítéséről s inkább a Balkánon kerestek kárpótlást.

Iorga úr olyan dolog miatt búslakodik, amivel akkor egyetlen román sem törődött. Hiszen ha pl. II. Vlad Dracul 1433-ban és 1438-ban török csapatokkal pusztított is Erdélyben, különösen a Barcaságban s a Székelyföld némely részén, ezt igazán nem lehet egy Nagy-Oláhország alakítására való törekvés jelenségének tartani. 1442-ben őt Hunyadi János, I. Ulászló magyar király vezére, különben is újból engedelmességre kényszerítette, 1445-ben pedig hűtlensége miatt megfősztotta a vajdaságtól s helyébe IV. Dant tette meg vajdának. Ezzel két pártra szakította az országot. Az egyik a magyar királynál, a másik a török szultánnál keresett védelmet, IV. Radul pedig (1462—77) rövid időre mind a kettőnek hódolt; de igazán függetlenül egyik sem uralkodhatott.

A IV. pontban Iorga úr azt mondja, hogy Magyarország Oláhországnak szomszédos, a török ellen igen hasznos fejedelmeit még Vlaicu (1364—1380) idejében azzal akarta jobban lekötelezni, hogy elismerte igényeit (?) az erdélyi Olt-vidékre s 1365-ben az újonnan alakított francia hercegségek mintájára („épp úgy, ahogy egy galíciai herceget tett be az északkeleti Máramarosba“) egy ducatumot ajándékozott hűbéresének. Sőt egyik utóda, Zsigmond, ezt a fogarasi hercegséget még újabb adománnyal is bővítette.

Nagy Lajost, aki Lengyelország personalis uniojával birodalma területét minden eddiginél nagyobbra, egy millió km²-re növelte és aki olyan birodalmi egységekre törekedett, hogy még a lengyel urakkal is tartott országgyűlést Magyarországon, valóban nem lehet azzal vádolni, hogy birodalma egységét ilyen új

alkotással, új hűbéres hercegség fölállításával akarta volna meg-
rontani. Hiszen különben tovább is mehetnénk a vádaskodásban;
mert Nagy Lajos Vlaicut nemcsak fogarasi herceggé, hanem szö-
rényi bánná is megtette, vagyis hatáskört biztosított számára a
mai Románia legdélnyugatibb részében. Azonban Vlaicu mint szö-
rényi bán Magyarországnak (mai értelemben vett) tábornoka volt,
amennyiben ez a bánság mint magyar katonai végvidék a Duna,
az Olt és a Kárpátok közt levő területével közvetlenül Magyar-
országhoz tartozott. Közvetlen magyar terület maradt a fogarasi
uradalom is, melyet Vlaicu úgy kapott, mint ahogy később Bran-
kovics szerb fejedelem kapta Zsigmond királytól és császártól a
Maros és a Fehér-Körös közt levő, tehát Szerbiától területileg is
teljesen elválasztott világosi uradalmat, hogy t. i. rangjukhoz illően
élhessenek abban az esetben is, ha a törökök kiszorítanák őket
saját fejedelemségeikből. A szörényi bánságnak Vlaicu előtt és
után is többnyire magyarok, vagy a magyar király által kineve-
zett német lovagrendbeliek voltak parancsnokai, noha az oláh vaj-
dák több kísérletet tettek a bánság elfoglalására; a fogarasi ura-
dalom azonban mindaddig az oláh fejedelmeké maradt, míg hűt-
lenségük miatt Mátyás király 1464-ben tőlük vissza nem vette s
egy magyar úrnak, Geréb Jánosnak nem adományozta. A szörényi
magyar bánság már katonai rendeltetésénél fogva sem lehetett
külföldi fejedelem hűbére; a fogarasi uradalom pedig román kéz-
ben is csak olyan viszonyban állt a magyar koronához, mint akár-
melyik más uradalom, melyet valaki királyi adományképen ka-
pott; amint francia területek maradtak azok az uradalmak is,
amelyeknek tulajdonosai ugyanakkor az angol királyok voltak, de
ebben a földesúri minőségökben mint a franciák hűbéresei. Az
oláh vajda, vagy az angol király lázadó számba ment, ha uradal-
mát az országtól függetlenül akarta birtokolni, vagy éppen saját
országához csatolni. Az angol király azonban, mint ilyen, teljesen
souverain volt, ellenben az oláh vajda mint fejedelem is hűbéres,
aki tehát mint magyar földesúr kétszeres hűséggel tartozott a ma-
gyar király iránt. Ha Mircea utódaitól ezt az uradalmat a XV.
században elvették, azt a fejedelmek annak a már említett hinta-
politikának tudhatták be, amelyet a török és magyar uralom közé
ékelve s mindegyiktől szabadulni igyekezve folytattak. De maga
Iorga úr is említi, hogy a hű fejedelmek időnkint más uradalmat
is kaptak Magyarországnak, illetőleg annak erdélyi részeiben,
hogy lehessen hová vonulniok, ha a magyar királyhoz való hűsé-

gük miatt a török elől menekülniök kellene. Ezekhez az uradal-
makhoz csak addig volt joguk, míg hűségükben megmaradtak s
így azokat századok mulva nem követelheték igaz örökségükül,
mert a hűtlenség megállapított esetében, mint pl. az 1464. évi
esetben, az adomány elveszítette érvényét.

Iorga úr szerint mégis ez a megemlékezés vezette Vitéz Mi-
hály oláh fejedelmet (1593—1601), mikor „háza“ részére Fogarast
mint örökölt jószágát követelte és Rudolf császárral (ebben az eset-
ben mint magyar királlyal) „egyetértve“, benyomult Erdélybe,
hogy azt Báthory Endre fejedelemtől elfoglalja. Mihály 1599-ben
mint „a császár kapitánya“ győztesen vonult be Gyulafehérvárra
(melyet Iorga úr már a középkorban Karlsburgnak nevez, holott
ezt a nevet csak a XVIII. század első felében kapta), de önálló úr
módjára viselkedett. 1600 júniusában győztesen vonult be Mold-
vába is, úgy hogy pár hétig (mert az „erdélyi magyar nemesek“
már szeptemberben elkergették) *Moldva, Havasalföld és Erdély
fejedelmének*, Iorga úr szerint tehát *az összes román tartományok
urának* nevezte magát. Mivel — Iorga úr szerint — Erdély akkor
a Tiszáig terjedt, a Tisza és a Dnyesztr közt levő terület Mihály
vajdához tartozott.

Nagyobb érthetőség végett a Mitteilungenhez Iorga úr tér-
képet mellékel, amelyen a Tisza torkolatától, helyesebben Nagy-
becskerektől kezdve a Dnyesztrig keresztül van írva, hogy „Rumä-
nisches Reich Michael des Tapferen“. S ennek a „birodalom“-nak
legdélnyugatibb részére, a Maros, Tisza, Duna és Cserna közt levő
területre oda írja, hogy „Banat. Äussere Gespanschaft von Sie-
benbürgen“.

Iorga úr, aki németül írta meg két kötetben a románok és
öt kötetben az oszmán birodalom történetét, mindnyájunknál job-
ban tudhatja, hogy ez a terület, melyet ő nagyon helytelenül
Banatnak nevez, 1552—1718-ig török szandsákság volt, tehát nem
tartozott sem Magyarországhoz, sem Erdélyhez, Mihály vajda bi-
rodalmához pedig éppenséggel nem. Csak 1541—1552 közt volt
Erdélynek némi befolyása erre a területre, akkor is csak annyiban,
hogy gyermek fejedelme Magyarország választott királya volt.
Erdély legnyugatibb határa még a leghatalmasabb erdélyi fejede-
lem, Bethlen Gábor idejében is nagyjából az az egyenes vonal,
amelyet Putnok, Sarkad és Mehádia (akkor még Miháld) közt
képzeltünk. Ettől a vonaltól keletre Iorga úr Banatjából a mai
Krassó-Szörény vármegye területén csak a lugos-karánsebesi bán-

ság tartozott Erdélyhez. De a nyugati határ több vidéke is két-felé (Erdélynek és a töröknek) vagy éppen háromfelé (Erdélynek, a töröknek és a magyar királynak) adózott. Ezek a határok a Tisza középső határától legalább 100, sőt néhol 200 kilométerre voltak; mesebeszéd tehát, hogy Erdély valaha a Tiszáig terjedt. Nem komoly dolog tehát egy „császári“ kapitányi minőségben s a magyar király nevében végrehajtott, amellet nagyon rövid ideig tartott s korántsem az egész Erdélyre kiterjedő katonai megszállást a román „birodalom“-hoz való tartozásnak feltüntetni s ilyesmivel a tájékozatlan könyv- és térképolvasókat megtéveszteni, a rajongókban pedig alaptalan és képtelen vágyakat kelteni.

A mostani etnográfiai viszonyokat pedig csak a történelem teljes meghamisításával lehetne az 1600. évi viszonyokra alkalmazni. De ettől a hibától egy térkép sem szabadulhat meg, amely a különböző századok helyzetait egyetlenegy lapon akarja feltüntetni. Mihály vajda idejében pl. a térképen a magyarságot jelentő sárga szín a románságot jelentő lila szín rovására sokkal nagyobb foltokban jelennék meg a tulajdonképeni Erdély nyugati részeiben, valamint az úgynevezett Partiumban (az Erdélyhez kapcsolt magyarországi vármegyékben, pl. Arad és Zaránd vármegyékben, amelyeknek etnográfiai átalakulását Arad vármegye történetéről írt két terjedelmes kötetemben részletesen előadtam). A piros színnel jelzett németségnek a Iorga úr térképén „Banat“-nak nevezett területen még nincs történelmi jogosultsága, mert a németség oda csak a pozserováci béke (1718) után, Mercy tábornok nagy koncepciójú telepítési politikája következtében vándorolt be. HASDEU Etymologicum magnum Romaniae-jának bevezetése szerint a mai Románia déli részéből a török időkben csupán öt év alatt (1641—6.) 10.000 rumun család, tehát mintegy 50.000 ember költözött be; de a krassói hegyvidékről tömegesebben a románok megint csak Mercy idejében szálltak le a temesi és torontáli síkságra. Mindezt igen alaposan kifejtette SZENTKLÁRY JENŐ „Száz év Dél-Magyarország történetéből“ című nagy, de — sajnos — csonkán maradt művében.

Talán tanulságos fölemlíteni, hogy a térképen az összes (tehát egyúttal az erdélyi és magyarországi) románok urául feltüntetett Mihály vajda Erdély részére magyar nyelven hirdetett országgyűlést. Magyarul levelezett Erdély fejedelmeivel Radu Serban vajda is (1602—11), aki Iorga úr szerint a „császárnak“ visszaajándékozta az elfoglalt Erdélyt; pedig hiszen valamint

Mihály vajda 1600 februárius 11.-én még Havasalföldet is Rudolf magyar királytól kapta örökös tartományul, úgy Radu Serban is a prágai udvar kegyeiniek megnyerése után lett havasalföldi vajda, minek csak szerződésbeli következése volt a Rudolf király részére nyújtott hadi segély. Radu brassói győzedelme (1603 júl. 17) után nagy zsákmánnyal Basta császári tábornok parancsára tért haza; midőn pedig Báthory Gábor fejedelem ellen az elégtelenségekkel szövetekezett, Gábor fejedelem 1611 újév napján Havasalföldre nyomult, azt elfoglalta, Radut menekülésre kényszerítette s helyébe Michne Radult nevezte ki fejedelemnek. Általában véve az erdélyi fejedelemnek, *a magyar királyoktól reájuk átszállt jogon*, hűbéreseiknek tekintették a havasalföldi fejedelmeket. Ez a körülmény nagyon odatartoznék a román állameszme kialakulásának történetéhez, mire azonban célzás sincs Iorga úr tanulmányában. Radu maga a régi hűbérúrnál, Rudolf királynál keresett és nyert segítséget s annak segítségével nemcsak fejedelemségét foglalta vissza, hanem 1611 július 9.-én Brassónál Gábor fejedelem seregét is megverte. Bár ezalatt, a törökök segítségével, Michne Radul visszanyerte a havasalföldi fejedelemséget, útját folytatta és Nagyszében alatt csatlakozott Forgách Zsigmond királyi hadaihoz, de onnan mind a ketten, ágyúikat hátrahagyva menekültek ki az országból. Nem tudom tehát elképzelni, mikor nyílt alkalma rá, hogy „az elfoglalt országot *odaajándékozza* a császárnak“, aki különben Erdélyben csak mint magyar király kereshette jogait. Reánk maradt az új oláh vajdának az erdélyi fejedelem részére 1617-ben magyar nyelven kiadott hitlevele, Máté és Vazul vajdának 1638-ban magyar nyelven kötött szerződése s több más vajdának magyar nyelvű levelezése (különösen a Török-magyarokori Okmánytárban). A két Rákóczi György erdélyi fejedelemnek a moldvai és havasalföldi vajdákhoz való viszonya is eléggé tanúsítja, hogy Erdély fentartotta a magyar királyságnak a két szomszédos vajdasággal szemben több mint három század óta követelt hűbérúri jogát. A törököknek hasonló igényeivel nem törődve, 1633-ban Bassarab Mátét és ennek fiát csak 5000 arany évi adó fejében segítette a vajdai székbe; Hurmuzakitól tudjuk (Fragmente zur rumänischen Geschichte), hogy a törökök a két fejedelemséggel való rendelkezései miatt mennyire nehezteltek, de egy ideig nem segíthettek a dolgon. S azon a földön, amely — Iorga úr térképe szerint — a Tiszától a Dnyesztrig Mihály vajda román birodalmához tartozott, elég különösen hangzik II. Rákóczi György-

nek 1653 október 17.-én tett nyilatkozata, hogy Stefan vajda leveleire azért nem válaszolhat, mert nincs oláh deákja, aki azt lefordítsa; akkor felel rá, ha elolvastatja és lefordíttatja.

1717-ben — amint II. Rákóczi Ferenc írja vallomásaiban (Confessiones) — a szultán kijelentette, hogy Rákóczinak erdélyi fejedelemségéhez a lugosi és karánsebesi bántság s a temesi grófság (nem bántság) területén kívül odacsatolja a havasalföldi oláh fejedelemségeket is. Ha ebből a tervből lett volna valami, Iorga úr térképén Mihály fejedelem román birodalmának helyére Rákóczi magyar birodalmának neve került volna; így azonban fölösleges akár egyikről, akár másíkról, sőt Rákóczinak arról a későbbi (1719) tervéről is beszélni, hogy ő legyen Moldva és Oláhország fejedelme olykép, hogy a vajdák adót fizessenek a szultánnak, ő pedig csak felügyeljen rájuk. Ez tulajdonképen visszatérés volt tiz év előtti tervére, mely szerint a porta reá (akkor még Erdély fejedelmére s Magyarország vezérlő fejedelmére) ruházná Moldva fejedelemségét, melyet ő kajmakánokkal igazgattatna úgy a spanyol örökösödési háború idején, mint azután.

Rákóczi 1719. évi tervezetése idejében III. Károly magyar király — mint az V. pontban Iorga úr is érinti — a pozsarováci békében (1718) már visszanyerte a régi szörényi bányságot s ezt a „Kis-Oláhországot“ meg is tartotta az 1739. évi belgrádi békéig. Ezt ezen rövid idő alatt sem lehet „österreichische Walachei“-nak nevezni, bár III. Károly idejében nagyon világos a császári kormány törekvése, hogy a töröktől visszaszerzett, de történelmileg és közjogilag Magyarországot illető területeket katonai igazgatás alá helyezze. Mária Terézia a belgrádi békében elvesztett szörényi bánység (Kis-Oláhország) helyett utóbb (1775) a Moldvából kihalított mai Bukovinát kapta meg, még pedig a magyar korona régi jogaira való hivatkozással. Első berendezését is a magyar Hadik András tábornagyra bízta, de kezdettől fogva mint osztrák tartományt kezelte, bár forma szerint csak 1847-ben kebelezte be Ausztriába. Hasonló elbirtoklással kerültek Ausztriához Magyarország tartományai közül Galícia és Dalmácia, míg Bosznia és Herecegovina közjogi helyzetének tisztázását későbbre hagyták, illetőleg kormányzását egyelőre a közös ügyek közé sorozták. Valamennyit a magyar királyok régi jogán vették birtokba. Ezt a jogot, az erdélyi nemzeti fejedelemség megszűnése után, a magyar királyok már csak történelmi emléknek tekintették és fölélesztésére soha sem törekedtek. Amikor a romániai forradalom vezető ifjai Bukarest

nyílt utcáin 1848 június 23.-án új alkotmánytervezetet olvastak fel, Oláhország függetlenségét csupán a törökökkel és az oroszokkal szemben hangoztatták; másoktól nem féltették, most pedig már csak az utóbbiaktól féltetik.

Azonban kétségtelen, hogy a román állameszme fejlődésében nyomot hagyott az a hűbéri viszony, mely a középkorban a két fejedelemséget Magyarországhoz csatolta s melyet még az újkor sem ejtett el egészen, míg a legújabb kor a legőszintébben szakított vele. Ez a hűbérviszony helyébe, az 1848. évi forradalmak után, egyideig a *szabad szövetekezést* kívánta léptetni. Balcescu terve szerint Magyarország, Bessarabia, Moldva, Oláhország és Szerbia dunai szövetséges államokká (dunai conföderatióvá) alakultak volna három, t. i. magyar, román, délszláv nemzetiségi és közigazgatási területtel, közös parlamenttel (mely az egyes területek fővárosaiban fölváltva gyűlne össze) és közös had-, pénz-, kereskedelem- és közlekedésügyi kormányval. Az 1852-ben Mazzini elnöklete alatt szervezett európai bizottság ezt a tervet napirenden tartotta. Kossuth ilyen alakban ellenezte, mert a hajdan az egész tervezett szövetség területén uralkodó Magyarország függetlenségét kockáztatni nem akarta s a párisi (1856. évi) béke után Moldva és Oláhország, valamint Szerbia már megnyerték a független állami élet alapvető biztosítékait.

Magyarország még Ausztriával való kiegyezése előtt testvéries érzéssel fogadta annak a hírét, hogy Moldva és Oláhország 1866-ban Románia néven egyesült. Egy esztendő mulva ő maga is visszanyerte ezredéves állami tekintélyét és őszintén kívánt szerencsét szomszédjának, Romániának, mely 1881 március 26.-án fejedelemségből királysággá alakult át.

Mivel Iorga úr azzal végzi tanulmányát, hogy majd a jövő mutatja meg, az 1913 augusztus 10.-én Bukarestben kötött béke (mely Romániát tette volna a Balkán hegemóniosává) mennyiben tartozik a multhoz, legyen szabad hivatkoznom arra a feleletre, melyet RADULESCU-MORRUK bukaresti egyetemi tanár lapjában (Nova Revista Română) s magyar lapokban 1913 október 13.-án más megkérdezett külföldiekkel egyidőben adtam.

Egyebek közt azt mondtam, hogy „a történelmi visszaemlékezések aggodalmat kelthetnek a balkáni államok szövetségének tartóssága s az egész Balkánra való kiterjesztése iránt. A fegyveres szövetség nem vált be, mert kölcsönös surlódásokra, sőt összeütközésekre vezetett. Vannak okok, melyek az Amerikai Egyesült-

Államokat vagy a modern német császárságot ajánlanák mintának. Legegyszerűbb egyelőre mégis olyan érdekszövetkezet volna, amelyen a német Zollverein volt, mely gazdasági és társadalmi alapon végre is viszonylagos politikai egységre vezetett. Minthogy a Balkánból tabula rasát csinálni nem lehet, legnagyobb jövődjé ott a társadalmi és gazdasági egyesülésnek volna. Annak keretében minden állam megőrizheti saját nemzeti jellegét, a civilizáció terén pedig olyan esodákat művelhet, amelyenre csak az olasz vagy német kisebb államok nemes versengése és lokalpatriotizmusa volt képes.

Nemzeti önzés csupán ebben a versengésben nyilvánulna és ritkább lenne az az agresszivitás, mely a döntést mindjárt a kard élére bízna. A helyzetnek a gazdasági érdekek szempontjából való nyugalmasabb megítélése, a szomszédokra nézve rokonszenvenessé tenné a Balkán-államoknak illetén egyesülését, mely a külön nemzeti feladatok és az egyetemes műveltség eszményeit minden nehézség nélkül összhangzatba hozhatná.

Ha tehát a Balkán nemzeti államai *házi ügyekké* tesznek oly dolgokat, mikkel idáig nem egyszer provokálták Európa egyes hatalmasságainak beavatkozását; — ha *nagyhatalmi állásra* nem a hadsereg, hanem a műveltség fegyvereinek erejével törekeshetnek; — és ha egyesülésük valóságos konszolidáció lesz, nem pedig alkalom, mód, eszköz a *határok terjesztésére*: akkor, az eddigi bizonytalan helyzet megszűntével, mindezen államok fejlődése nemcsak nem zavarná Európa egyensúlyát, hanem azt nagyon sok tekintetben biztosíthatná is.“

Egy esztendő múlva már a viszonyok úgy alakultak, hogy a hegemónios szerepe alkalmasint a múlté lett, de az igazságok megmaradtak. Azonban, hogy a pillanat hatása alól szabaduljunk, inkább arra a nagy magyarra ügyeljünk, aki „tolmács nélkül beszélhetett a románokkal“ s már kétszáz esztendővel ezelőtt sem a hűbériség, hanem a teljes szabadság szempontjából kereste a két szomszéd ország boldogságát. II. RÁKÓCZI FERENC fejedelem 1708 március 24.-én egyebek közt ezt írta Kantamir Konstantinos havasalföldi fejedelemnek:

„Hiába való dolog volna valami jót akarni, ha annak megtartására elég szilárd alapot vetni nem törekednénk, tudván, hogy ez a két ország annyi századok óta a sárkány és a sas marakodásának tárgya volt. Azoknak mind a kettő inkább elnyeléséről, mint védelméről gondolkozott és a szabadságukért harcolókat azzal akarták megtéveszteni, hogy az egyiknek mint ellenségnek fegyverével

küzdöttek a másik ellen s egyszer az egyiknek, másszor a másiknak kedveztek, míg a háború végén az egyiknek lábáról levett bilincseket a másiknak a lábára verték. Ki nem látja, hogy Isten kegyelméből most már más idők járnak? Ezekről az időktől nem a rab-ság más alakját, hanem a szabadság virágzását remélhetjük. Csak-hogy verni kell a vasat, amíg meleg s a verésnek ebben a munkájában minden szomszéd részt vegyen“.

Magyarország régi balkáni birtokai.

Irta: Dr. Györffy István.

Az 1908. év okt. 7.-én Ő Felsége „azon ősi kötelékekre“ való tekintettel terjesztette ki szuverén jogait Boszniára és Hercegovinára, melyek „dicső elődeit a magyar trónon“ ezen tartományokhoz fűzték.

Az 1878. évi okkupáció még élénken emlékezetünkben van, hisz' vitéz magyar katonáink nagyrésze még közöttünk él, kik fegyverrel szerezték vissza a magyar királyok régi birtokát. Inkább tehát amaz ősi kötelékeket óhajtjuk röviden ismertetni, melyek a Balkán országait Magyarországhoz fűzték. Az időről-időre történt politikai határeltolódások miatt területünk északi határául a Drávát kell tekintenünk s röviden ismertetni fogjuk mindazon területek történetét, melyek a Drávától délre a Duna jobbparti vízvidékében feküdtek s hosszabb vagy rövidebb ideig a magyar király hatalmi körébe estek.

A Dráva—Száva közét a honfoglalás előtt a frankok birták, míg végre a IX. század vége felé megjelennek a magyarok, s hamarosan megszállják. A magyarok Adria felé irányuló hadjáratát s visszajövetelüket Zágrábon át írónk 894—895-re teszik.¹⁾ Ez időtől kezdve Magyarország nyugatdéli határa a Száva, illetőleg a Kulpa és az Una.

A Dráva—Száva közét szlovének és avar maradékok lakták, a horvátok ekkor még nem voltak itt. Természetes, hogy a hódító magyarság ide is hamar betelepedett s különösen az alsó termé-

¹⁾ PESTY F. Eltűnt régi vármegyék. Bp. 1880. 146. l.